

Bölge Uzmanı ile Söyleşi / Interview with Regional Expert

Doğu Asya'nın İncisi: TAYVAN

Söyleşi: Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK

Soran: Büşra BEREKET (AHBV, İİBF Uluslararası İlişkiler Lisans Öğrencisi)

Söyleşi Yapılan Tarih: 9 Haziran 2020

Söyleşi Yapılan Yer: ANKARA

Büşra Bereket (B.B.): İlk sorumu sizden kısaca Tayvan ile olan bağınızı veya ilişkinizi sorarak başlamak istiyorum. Tayvan hakkında genel bir bilgi vermenizi rica edeceğim.

Abdurreşit Celil Karluk (A.K.): Böyle bir söyleşiyi benimle gerçekleştirdiğiniz için öncelikle teşekkür ediyorum. Öncelikle şunu belirtmek istiyorum. Henüz Tayvan adasında fiziki olarak bulunma, yerinde inceleme fırsatım olmadı. Aşağıda vereceğim bilgiler, Çin Halk Cumhuriyeti'nde (ÇHC) geçirdiğim yaklaşık 23 yıllık öğrenim, çalışma, araştırma ve akademik kariyerim esnasında Çin kültürü, Çin sosyolojisi ve coğrafyası üzerine yaptığım araştırmalar esnasında yaptığım okumalar sürecinde edindiğim bilgilerdir. Hala ÇHC üzerindeki odak çalışmalarım

devam ederken Konfüçyüs düşüncesinin hâkim olduğu coğrafyayı izliyorum. Tayvan benim için farklı bir ülkedir. İlerleyen süreçte belki üzerinde duracağız, Tayvan, ÇHC'den farklı olarak Çin düşüncesi, kültürü ve uygarlığının en iyi tarafını temsil etmektedir.

Tayvan dediğimiz ada, Doğu Asya'da, özellikle Çin Denizi'nde, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Filipinler ve diğer Güney Doğu Asya ülkeleriyle denizden sınırdaş olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin ambargosundan dolayı BM'de tanınmayan bir devlettir. Tayvan esasında 1970 öncesinde dünyada Çin'i temsil eden bir devlet, Milliyetçi Çin Partisince yönetilen egemen bir devlet idi. Günümüzde bağımsız bir devlette olması gereken tüm kurum ve kuruluşları kurumsallaşmış, çok sağlam işleyen bürokrasi, askeri güvenlik birimleri bulunan 24 milyonluk bir ülkedir.

Mançu Qing imparatorluğunun Milliyetçi Çinliler tarafından yıkılmasıyla kurulan Çin Cumhuriyeti isyancı Komünistlerle giriştiği iç savaşta yenildikten sonra 1949 yılında devlet yönetimini arta kalan orduları ile birlikte (Chan Kaishek/ 蒋介石 önderliğinde) Tayvan'a geri çekerek Tayvan adasında Çin Cumhuriyetinin mevcudiyetini sürdürmüştür. Bu durum sonucunda, Çin ana karasına hâkim olan Çin Halk Cumhuriyeti ile de facto olarak birbirini tanımayan iki Çin ortaya çıkmıştır.

Burada mevcut duruma girmeden önce, Tayvan'ın geçmişine bakmakta fayda vardır. Tayvan'ın Batı dünyası tarafından bilinmesi yeni deniz yollarının açılmasından itibaren özellikle 1500'lü yıllarda Tayvan'a uğrayan Avrupalı tüccarların burayı keşfetmesiyle gerçekleşmiş- yani onların dilinde bu durum 'keşf' sonucudur- ve adaya Güzel Ada manasını taşıyan Portekizce '*Ilha Formosa*' adı verilmiştir. Burada dikkat çekmemiz gereken bir husus var ki sömürgeciler yerli halkın yaşadıkları bölgeye, toprağa o bölge sakinlerinde ne gibi bir isim verdiğini umursamaz ve kendi isimlendirmesini yaparlar. İlerleyen süreçte ise 1642 yılında Hollanda'nın Doğu Hindistan Şirketi, Güneybatı Tayvan'da üs kurarak Çin anakarasından getirdiği Çinli işçilerle pirinç ve şeker ekimine başlıyor ve ardından Kuzey Tayvan'da da İspanyollar da üs kurarak hakimiyetini gerçekleştiriyor.

B.B: O zaman Ada yabancılarca işgal edilmiştir diyebilir miyiz?

A.K: Elbette diyebiliriz. Ada önce Batılılarca sömürülmeye çalışıldıysa da sonuçta Çinliler tarafından adanın tümü işgal edilmiştir. Özellikle 1368-1644 yılları arasında Çin'e egemen olan Ming Sülalesi'nin Mançular tarafından yok edilmesi sonrasında Ming Sülalesi'ne bağlı bir general olan ve Koxinga'nın (Çincesi: Zheng Chenggong) 1662'de Tayvan adasına kaçmasıyla birlikte burada Çinli nüfusta sürekli artış yaşanmıştır. Koxinga ile gelen Çin kuvvetleri İspanyol sömürgesini adadan kovma girişimini de üstlenmiştir.

1683 yılına gelindiğinde Koxinga'nın peşine takılan Mançu orduları Tayvan'a girmiştir. Bu olay Tayvan adasında Çinli nüfusunun şiddetle çoğalmasına neden olmuştur. Bu çoğalmanın sebeplerini irdelediğimiz vakit; çoğunluk, bir taraftan Mançu baskısından kaçan Çinliler diğer taraftan özellikle Mançuların bölgeye hakimiyet kurmasına kadar olan zaman zarfında gönderdiği nüfustan oluşmaktadır. Tayvan adası 1885 yılına kadar Mançu Hanedanlığı tarafından yönetildi. Elbette adanın bağımsız bir eyalet değil daha çok Fujian eyaletine bağlanılarak yönetildiğini ifade edebiliriz. 1885 yılında ise Tayvan tamamen Çin'in kontrolüne geçmiş ve Çin'in bir eyaleti olarak idari örgütlenmeye gidildiği görülmüştür. Fakat 1895 yılındaki Japon - Çin savaşında Japonların galip gelmesiyle imzalanan Şimonoseki Antlaşması (Çince isimlendirmeyeyle Maguan Antlaşması) uyarınca Çin İmparatorluğu, Tayvan ve Pescador adaları ile Liaodong yarımadasını Japonlara vermek durumunda kalıyor. O gün için tabii bu antlaşma şartlarına karşı çıkan Tayvan elitleri bulunmaktaydı. Bu elitler, adanın Japonya'ya verilmesi ve Mançuların adadan vazgeçmesi karşısında Formoso Cumhuriyeti'ni ilan ettiler ve bu amaçla kendi bağımsız devletlerini kurmayı hedeflediler. Fakat uluslararası toplum bu devleti tanımadığı gibi söz konusu cumhuriyet beş ay gibi kısa bir zaman sonrasında Japon ordusu tarafından yok edildi. Japon idaresi Tayvan adasında 1945'e kadar adada hakimiyetini korudu. Bakıldığında, Tayvan'ın Japonlar tarafından neredeyse 50 sene yönetilmesi- ki esasında Japon idaresinde iki nesil geçmesine tekabül etmektedir - daha sonraki süreçte Tayvan kimliğinin oluşumuna derin etki yapmıştır.

Japonya'nın 2. Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkmış olması sonucunda daha önce yönetimine aldığı adaları Çin'e devretmek durumunda kalmıştır. Çin'in iç savaşında Milliyetçi Çin Ordusu Komünist Çinlilere yenildikten sonra Tayvan'a yerleşmiştir. Bu

süreçte Milliyetçi Çin taraftarlarının akın akın Tayvan'a gelmeye başladığı bir dönem başlamıştır. Bu noktadan bakıldığında Tayvan, Çinliler tarafından ikinci defa işgal edilmekte ve Tayvan'ın kimliği, etno-demografik yapısı ve kültürel dokusu da tamamen etnik Çinli nüfus lehine değişmiştir. İleriki süreçte ise yerel halk önceleri dominant yani baskın konumda bulunurken, artık azınlık konumuna düşmüş, Çin anakarasından gelen milyonlarca nüfus ağırlığını iyice hissettirmeye başlamıştır.

B.B: Görülen o ki Tayvan tarihinde farklı yönetim kültürlerinin etkisinde kalmış. Peki bu noktadan hareketle Tayvan siyasi kültürünü nasıl yorumlamaktasınız?

A.K: Tayvan'ın siyasi kültürünü incelediğimizde, 1600'lerden sonraki süreçte giderayak Çin siyasi ve idari kültürünün baskın olduğu ve milliyetçi Çin'in adaya göçmesiyle sürecin artık tamamlandığı görülmüştür. Kültürel olarak yine Çin kültürünün hegemon olması, Milliyetçi Çin Ordularının Tayvan'a yerleşmesi ve burada sistematik bir yönetim oluşturması Çin siyasi kültürü lehine bir ortamın şekillenmesini temin etmiştir. Özetle, Çin'de olan devletin buraya taşınması sonucunda, o kültürel ve sosyal yapı Tayvan'a aktarılmıştır. Diğer ifade ile kopyalanmış olduğunu yani burada yeni bir Çin toplumu inşa edilme süreci vuku bulduğunu söyleyebiliriz. Özellikle bu ikinci işgal sonrası Tayvan'ın binlerce yıllık geçmişine şöyle bir göz attığımızda, İngiltere'nin bir Avustralya'sı veya Yeni Zelanda'sı varsa Çin'in de bir Tayvan'ı vardır diyebiliriz. İki ile benzer nitelikte görülebilir. Bugün Avustralya'daki yerli nüfusun oranı (Aborjinler) şu an %2 bile değilse veya bu düşüklükteyse Tayvan'da da Tayvan yerlilerinin nüfusu da %2'ye gerilemiş vaziyettedir.

B.B: Aborjinler demişken Tayvan'ın etno-demografik yapısını ve kimlik yapısına göz atabilir miyiz?

A.K: Tabi, burada Tayvan'ın kimlik yapısına değinmemiz gerekirse nüfus ve demografik yapısında şu özellik göze çarpar; günümüzde Tayvanlı dediğimizde ilk akla gelen halk, Tayvan'ın esas yerlisi olan ve on binlerce yıldır burada yaşayan 16 civarında farklı kökenden gelen yerli halklar olmalıdır. Bunun yanı sıra nüfusun %95'ini teşkil eden, Çin anakarasından son 300-400 yılda adaya yerleşen, Çince konuşan Çinli nüfus ile %2,2 civarında göçmen nüfus bulunmaktadır. Göçmen nüfusu incelediğimizde, onların adanın yeni sakinleridir. Bu %2,2'lik oranın içinde göçmen

gelinler ile mevsimlik işçiler mutlak çoğunluğu oluşturmaktadır. Han Çinlisi dediğimiz kesimi incelediğimizde kendi içlerinden 3 büyük gruba ayırdıklarını kolayca tespit ediyoruz: %71'ni Hokko grubu, %13'nü Hakka grubu ve %11,4'nü Daluren kesimi oluşturmaktadır.

B.B: Anlaşıyor ki Tayvan'ın etno-demografik yapısı çeşitlilik arz etmekte. Peki bu çeşitlilik zamanla nasıl şekillenmiştir? Tayvan toplumuna dair genel bir görünümün tablosunu çizebilmek adına ayrıntıya iner misiniz?

A.K: Tayvan'ın günümüzdeki mevcut yasalarından baktığımızda daha çok çoğulcu, çok kültürlü, çok dinli bir ülke görünümü sergiler. Az önce bahsettiğimiz Tayvan yerlileri dediğimizde, bugün Tayvan yasaları tarafından resmen kabul edilen 16 yerli halk olduğunu görmekteyiz. Bu halkların isimlerine göz attığımızda, kendi isimlendirmelerinin Çinliler ile alakasız olduğu anlaşılacaktır. Örneğin; Amis, Atayal, Bunun, Kananavu, Kavalan, Paiwan, Pinuyumayan, Rukai gibi isimlerden de anlaşılacağı gibi bu halklar daha çok Güney Asya ada halkları olarak bilinir. 2015 Aralık tarihi itibarıyla bu grupların toplam nüfusu yaklaşık 546.000 kişi olduğu biliniyor. Yani Tayvan nüfusunun %2,33'ü bu gruptan ibarettir. Bu yerli halklar esasında Tayvan adasında çok eski tarihten itibaren varlığını sürdürmektedir ki bugün antropolojik bulgular bu insanların 12 ile 15.000 sene öncesinden beri orada yaşadıklarını göstermektedir. Bu halklar genel olarak antropolojide ve sosyolojide *Malayo-Polinezya* grupları olarak bilinir.

Tabi buradaki diğer nüfusa baktığımızda bugün baskın olan nüfus Çinli nüfustur. Bu Çinli nüfus, günümüz Tayvan nüfusunun %95,4'nü teşkil ettiğini ifade edebiliriz. Kendi içlerinde Hakka, Hokko ve Daluren şeklinde ayrılan nüfusun Tayvan adasındaki mevcudiyetleri Tayvan'a kaçan General Koxinga (1662) ve akabinde onun izini sürerek buraları işgal eden Mançu yönetimi (1683) beraberinde getirdiği insanlar ile başlamıştır. İşte o tarihlerden itibaren sürekli Çin'den kaçan insanların buraya yerleştiği ve Mançu-Çin İmparatorluğu döneminde de iskân politikası sonucunda buraya çok sayıda Çince konuşan insanların yerleştirildiği bilinir.

Tayvan adasına en erken yerleşen grupları *Hoklo* olarak kendilerini isimlendirirler. Bu grup kendi şiveleriyle '*Holo*' ya da

'Hoklo' olarak isimlendirirler ve Tayvan'daki en büyük etnik grup kabul edilir. Bu grubun Tayvan nüfusunun %70'ni oluşturduğu bilinmektedir. Hoklolar, Mançu-Çin döneminde Çin'den Tayvan'a göç eden ve Tayvan'ın esas yerlisi olan *Avustronez* halkı ile karışık evlilikler kuran böylece bir kan karışımı ile ortaya çıkan halktır. Fakat kültür ve dil olarak Çin kültürünün etkisi altındadır. *Hoklolar* özellikle Japon yönetimi esnasında Japon kültürünün etkisiyle ana Çin kültüründen önemli ölçüde uzaklaşmıştır. Esasında bugün Doğu Asya'daki farklı millet veya etnik grup olarak isimlendirilebilecek bir gruptur. Dolayısıyla, ileride değineceğimiz gibi- Tayvanlı kimliği daha baskındır. Özetle Çinlilik pek benimsenmiyor.

İkinci bir Çin etnik grubu *Hakkalar'*dır. Bu grup Tayvan'daki Han nüfusunun neredeyse beşte birini oluşturur. *Hakkaların* Çince söylenişi '客家' yani 'misafir aile' anlamına gelir. Bu grubun ana nüfusu bugün Çin'in deniz yakasındaki Fujian eyaleti ve çevresinde yaşamaktadırlar.

Üçüncü grup ise *Daluren* olarak ifade edilen gruptur. Milliyetçi Çin'in Tayvan'a taşınmasıyla birlikte Çin anakarasından 1945-1953 arasında göç eden ve o zamanki nüfuslarıyla 1.200.000 civarında olan halktır. Bu halkın çoğunluğu asker, memur, öğretmen diyebileceğimiz Milliyetçi Çin'in yönetici tabakasıdır. 1945'den 1980'lere hatta 1990'lara kadar Tayvan'daki elit yönetici olarak bulunan baskın gruptur.

Dördüncü grup; 'yeni göçmen' denilen kesimdir. Bu kesim, 1980'den itibaren Tayvan'ın işgücü piyasasındaki ihtiyaç artışıyla birlikte özellikle Güneydoğu Asya'dan gelen mavi yakalı işgücünün istihdamından ve Çin kültüründe mevcut olan; kız çocuk yerine erkek çocuk tercihi kaynaklanan cinsiyet dengesizliğinin kapatılması için "ithal" edilen gelinlerden oluşmaktadır.

B.B: Son açıklamanıza göre yabancı gelinler Tayvan'da gerçekleşen evlilikler bakımından etkisi gittikçe artan bir grup konumunda. Öyle denebilir mi?

A.K: Evet, yabancı gelinler konusuna özellikle değinmek gerekir. Tayvan toplumunda iki çeşit gelinden bahsedilir: *Dalu'*lu gelinler, yani Çin anakarasından ithal edilen gelinler ve Vietnam, Filipin gibi Güneydoğu Asya'dan gelen gelinler şeklindedir. İlginç

olan nokta şudur ki bu vaziyet, Çin Halk Cumhuriyeti'nde de aynı şekildedir. Çin kültüründeki soyun devamı "Erkek"lerce sağlanacağı inancı ve kültüründen dolayı, evli çiftlerin çocuk algısında daima "Erkek" çocuk isteme temayülü baskındır. Bundan dolayı erkek nüfusu daima kadın nüfusa oranla fazladır. Bu noktadan hareketle, Tayvan'da 2001-2005 yılları arası evliliklere baktığımızda, evlilik yapan kadınların sayısı 784.000'dir ve bunların içinde Çin anakarasından gelen gelin sayısı 110.000'dir. İstatiksel olarak baktığımızda, neredeyse yedide birine tekabül etmektedir. Güneydoğu Asya'dan gelenlerin oranı %10 yani 76.000'dir. 2004-2005 arasında doğmuş bebeklerin oranına baktığımızda, %87'sinin annesinin Tayvanlı diğerlerinin ise yabancı anneler-gelinler olduğu tespit edilmiştir.

Tayvan medyasına göz attığımızda, yabancı gelinler için söylemler noktasında 'beşinci millet' veya 'beşinci etnik grup' olarak isimlendirme eğilimi baskındır. Dolayısıyla bugün Tayvan'da yeni rakamlara bakacak olursak, Kasım 2016 itibarıyla yabancı kökenli eşlerin sayısı 520.000'ni bulmuş ve doğan çocuk sayısı 360.000 olarak belirlenmiştir. Tabi bu ithal gelinlerin çoğunluğunu özellikle Çin ile ilişkilerin ve yatırımların artması dolayısıyla Çin Halk Cumhuriyeti'nden gelen kadınlar oluşturmaktadır. Diğer üçte bir nüfusun Güneydoğu Asya'dan gelenler olduğu ifade edilebilir.

B.B: Az önce Tayvan'ın çok dinli bir toplum olduğuna değindiniz öyleyse Tayvan'da dini yaşamın çeşitliliği hakkında mevcut durum nedir?

A.K: Tayvan'daki dini hayata göz attığımız vakit, aynı şekilde bugün rengarenk bir yelpazenin olduğunun söyleyebiliriz. Bugün Tayvan'daki resmi istatistiklere bakacak olursak, Tayvanlıların %35'nin Budist, %33'nün Taoist ve %4 civarında bir kesiminin Hıristiyan olduğu görülmektedir. Bunun birlikte nüfusun yaklaşık %18'nin ateist olduğunu da biliyoruz. Adada sayıları az olmakla beraber yaklaşık 58.000 Müslüman kitle bulunmaktadır ve bu sayı Tayvan nüfusun %0,3'ne tekabül etmektedir. İbadet edilebilmesi açısından ise adada 7 camii ile birlikte 33.000 yakın ibadet yeri bulunmaktadır.

Bu noktada Protestan ve Katolik inancın adaya gelişi ise Avrupalıların Tayvan'da kurduğu sömürge yönetimi esnasında yerlilere dayattığı ve yerlilerinde zamanla kabul ettiği şeklindedir. İlerleyen süreçte Protestan veya Katoliklik Hıristiyan inancı,

yerlileri Çin kültürüne karşı yani Çinleşmeye karşı koruma sağlayan bir kalkan işlevini gördüğü de ortaya çıkmıştır. Son olarak, Tayvan için çok dilli, çok inançlı ve farklılıklara saygılı bir toplum düşüncesini tekrarlayabiliriz. Çünkü, Tayvan bu özelliği ile Çin Halk Cumhuriyetinden kesin olarak ayrılmakta ve uluslararası toplum tarafından da takdirle karşılanmaktadır.

B.B: Siz adanın sömürgeleştirilmesine değinmişken Tayvan'ın tarihine baktığımızda farklı yönetimlerin hakimiyeti altında kaldığını görmekteyiz. 1894 sonrasında sırasıyla Japon yönetimi ve Milliyetçi Çin kadrosunun Tayvan'a yerleştiği bilinmektedir. Bu yönetim dönemleri sürecinde Tayvan'ın ulus kimliğinin oluşumunda etkileri hakkında neler diyebiliriz?

A.K: Tayvan kimliği ile ilgili sorunuzu az önce cevaplamıştım fakat şunu da ekleyelim: Bugün Tayvanlı kimliği ön plana çıkarken bu noktada, Milliyetçi Çin'e karşı beslenen bazı nefret veya mesafeli duruş da bulunmaktadır. Çünkü Milliyetçi Çin'in Kao Shiung'da yaptığı elit kesimi yıkıma uğratan bir hadise insanların hafızalarında tazedir. Diğer yönden bahsettiğimiz Japon yönetimi dönemindeki 50 yıllık süreçte Tayvan'daki çoğunluk nüfusu olan Hoklo veya Holoların farklılaşması, Çin anakarısından gelen ve *Daluren* denilen kesimden kendini ayrı tutması, çok partili sistemlerde Demokratik İlerleme Partisi (DİP) örneğinde siyasal zeminde kendi söylemini geliştirebilmiş olması çok önemlidir. Bu geçmişten gelen hafızalar ve daha sonraki gelişmeler ile bugün Tayvanlıların hafızasında baskın olan Tayvan kimliği ile birlikte Çin anakarısından gelen Çinlilik kimliği de devam etmektedir. Tabii zamanla mevcut durum devam ederse Tayvan kimliğinin öne çıkacağı söylenebilir. Özellikle, Xi Jinping iktidarının Doğu Türkistan, Tibet ve Hongkong'da uyguladığı faşist politikalar, Tayvan kimliğinin daha da pekişmesine imkân sağlamıştır. Sonuç olarak, bugün Tayvan kimliği dediğimizde bir nevi parçalanmış kimlikten konsolide olmuş kimliğe doğru evirilen bir temayül söz konusudur. Bu da '*Tayvanlılık*' üzerinden veya onların '*Benshengren*' dedikleri yerlilik üzerinden yeniden inşa etme şeklindedir. Netice itibari ile Tayvan kimliğini reddederek Çin kimliğini kabul etme ve Çin Halk Cumhuriyeti ile birleşme eğiliminde olan nüfusta sürekli bir azalmanın olduğu istatistiki rakamlarda da görülmektedir. Nitekim son iki cumhurbaşkanlık seçimini bağımsızlık yanlısı DİP'in kazanmasını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

B.B: Demokratik İlerleme Partisi'nin Tayvan için farklı bir çizgide olduğunu düşünüyorsunuz sanırım...

A.K: Daha önce de belirttiğim gibi Tayvan'ın esasında Republic of China ya da Çin Cumhuriyeti olarak bilinen bir ismi vardır. Son yıllarda özellikle Tayvan'daki askeri cuntanın yönetimine son verilmesi ve demokratikleşme süreciyle Tayvan'da yeni kurulan partiler olmuştur. Örneğin; Demokratik İlerleme Partisi bunlardan biridir. DİP, Çin kimliğinden ziyade daha çok Tayvan kimliğini ön plana çıkartan, Çin Halk Cumhuriyeti ile birleşme ya da bütünleşmeden ziyade Tayvan'ın bağımsız devlet olmasını öne süren bir yaklaşıma sahiptir. Tayvan'ın son 20 yılına bakacak olursak, Çin ile birleşme eğilimi Miliyetçi Çin Partisi iktidarları döneminde görülmüştür. Tabi Demokratik İlerleme Partisi de Çin'i keskin bir şekilde karşısına alma, bağımsızlığını hemen ilan etme ve BM örgütüne başvurma gibi bir radikal eğilim içerisinde değildir. Bir nevi alttan alma, mevcut statükoyu koruyabilme, kendini güçlendirme gibi bir anlayış söz konusudur. Xi Jinping iktidarı sonrasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan'a yönelik baskılarının her alanda arttığını görmekteyiz. Tayvan'ın ise bu noktada Çin'e karşı güvendiği güçlerden biri Japonya diğeri Amerika Birleşik Devletleri'dir.

B.B: Peki Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan'a karşı tutum ve politikalarını nasıl yorumlamaktasınız?

A.K: ÇHC resmi tezine göre, Tayvan, Çin'in ayrılmaz bir parçası ve bir eyaletidir. Fakat, ÇHC'nin kurulduğu günden beri Tayvan'da herhangi bir idari veya politik mevcudiyeti söz konusu asla olmamıştır. Bu tamam ÇHC tarzı propaganda ve hasmına asla yaşam hakkı tanımama zihniyetinin tezahürüdür. Oysa, 70 yıldır Tayvan'ın kendine ait bayrağı, pasaportu, eğitim-kültür ve ekonomi sistemi vardır ve ÇHC'den tamamen bağımsız bir şekilde mevcuttur. Dolayısıyla burada sorun, Çin Halk Cumhuriyeti'nin BM Daimî Komitesi'ndeki beş üyeden biri olması gibi avantajlardan istifade ederek Tayvan'ın uluslararası örgütlere katılımını engellemesi, izole etmesidir. Bunun yanında Çin'in artan ekonomik gücü Tayvan'ı diplomatik olarak tanıyan ülkelerin sayısının azalmasına neden olmaktadır. Çünkü Tayvan ile Çin arasında bir *para diplomasisi* söz konusudur ki, bazı küçük ülkeler ve ekonomik olarak geri kalmış ülkeler Tayvan'ı tanıma karşılığında bir menfaat, çıkar beklentisi içinde oluyor. Elbette bu durum bir anlaşma ile

sağlanıyor. Çin bu noktada anlaşmayı bahsettiğimiz diplomasi yoluyla bozarak ülkelerin Tayvan ile diplomatik ilişkilerin sona ermesine sebebiyet verebiliyor. Bu sebepten ötürü, Çin'in bu noktada amacı olabildiğince Tayvan'ı izole etmeye çalışmaktır. Elbette, Tayvan'ın yürürlükteki eğitim-kültür politikasının şekillendirdiği (ÇHC'den) farklı zihniyet ve algılama biçimiyle yetişen, Tayvan nüfusunun omurgasını teşkil eden *Hoklolar*, Çin anakarasındaki Çinliler gibi düşünmüyorlar. Çin kültürü ile birlikte zihniyet dünyalarında Japon ve diğer yerel kültürlerin de bulunması, onların farklı şekilde düşünmelerini ve konuya yaklaşımlarının daha farklı olmalarını da sağlamaktadır.

Diğer taraftan, 1980 sonrasında Tayvan'ın Çin'de kayda değer iktisadi yatırımı vardır. 1945-1950 yılları arasında Tayvan'a göç eden 1 milyona yakın nüfusun Çin ile de doğrudan kan bağları da bulunmaktadır. Çin'in ise Tayvan'daki zihniyet dünyası, politik yapı gibi birçok faktörü etkilemek için müthiş "*yatırım*"lar yapmakta, kullanabilecekleri tüm aygıtları da kullanmaktadır. Bu noktada *ithal gelinlerin* Çin ile ilişkisi ve Çin adına çalışmasına dair ibareler de mevcuttur. Dolayısıyla burada kimlik çatışmasında böyle bir durumun olması gayet doğaldır, ama bizim gözlemimize göre, tekrar ifade etmemiz gerekirse Tayvan'da gittikçe Tayvan kimliği ekseninde bir konsolidasyonun, birleşmenin baskın olduğu gözüküyor. Burada *Dalulu* kimliğinin daha çok marjinalleşmesi ise normal bir sonuçtur.

B.B: Dalulu kimliğinin yanı sıra Tayvan'da arkeolojik buluntular ile desteklenen ve uzun bir süredir adada varlığını sürdüren yerliler bulunmaktadır. Yerli nüfusun tarihten bugüne değişimini incelediğimizde nasıl bir süreçten söz edilebilir?

A.K: Tayvan'daki arkeolojik buluntulara baktığımızda, Tayvan'da yerli halk olarak bilinen Malaya-Polinezya halklarının adada neredeyse 12 ila 15 bin yıl öncesinden beri yaşadıkları biliniyor. Bu halkların dillerine baktığımızda, *Avustronezya* dil ailesine yani Güney Ada dillerine bağlı olduğu ve göçmen bir yaşayışa sahip oldukları görülmektedir. Tabi bu halkların Tayvan'daki mevcudiyeti on binlerce yıl öncesine uzanmakla birlikte demografik yapılarındaki değişim hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Fakat adaya adım atan Çinli göçmenlerin burayı keşfetmesiyle birlikte, Çin anakarasından Tayvan'a son 300-400 yılda akın akın gelen Çinli nüfusun olduğu, fakat yerli halkın ise

adada sürekli olarak dağlık ve yaşanılması zor bölgelere sıkıştırıldığı gerçeğini biliyoruz. Bugüne gelindiğinde ise, Tayvan'daki yerli halkın nüfusu daha önce belirtildiği üzere Tayvan'ın toplam nüfusunun %2'sinden biraz fazlasına tekabül etmektedir. Elbette Tayvan'daki yerli halkın bu istilaya karşı direnemeyip azınlık durumuna düşmesinde çeşitli nedenler olmakla birlikte kendinden medeniyetçe ve nüfusça üstün olan Çin karşısında varlığını koruyamaması ve sonuç olarak işgal edilmesi, nihayetinde dışlanması, hatta çeşitli işkencelere, zulme tabi tutulması durumu da yaşanmıştır. Ancak 1987 yılına gelindiğinde, azınlıklar Milliyetçi Çin'in aşağılayıcı ve dışlayıcı siyasetinde kurtularak daha iyi bir konuma yükselmeye başlamıştır.

Yerlilerin kültürü, Tayvan'a sonradan gelen Çin kültürü Çin medeniyetine nazaran daha zayıf kalmıştır. Çin kültüründe nispeten gelişmiş yazılı sisteminin, bürokrasi sisteminin varlığı ve nüfusça da kalabalık olmasından dolayı devam eden 300-400 yıllık süreçte yerli nüfusta sürekli azalma, baskın millet olan Çinlilerin nüfusunda ise sürekli artış gerçekleşerek günümüzdeki demografik yapı ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, yerli nüfus günümüzde sadece %2,50 dolayında iken, Çinli nüfus ise %95'e ulaşmıştır. Yerli nüfus bu işgal sürecinde, sürekli dışlanan, baskılanan, kültürlerini yaşatmakta zorlanan bir grup olagelmıştır. Sadece 1987'den sonra kurulan Demokratik İlerleme Partisi ve çok partili sistemde, yerli grupların kültürel haklarını da savunan bir politika ve programların ortaya atılması ve geliştirilmesi sonucunda ancak temsil hakkına sahip olmuşlardır.

B.B: Bu noktada Yerli grupların şu an parti düzeyinde temsil edilme vaziyeti hakkında halihazırda çalışmalar bulunmakta mıdır?

A.K: Yakın zamanlara göz gezdirdiğimizde, Demokratik İlerleme Partisi ya da Tayvan kimliğini öne çıkartan iktidarların yerlilere değer verdiği, onları dikkate aldığı görülmüştür. İşbu müspet gelişmelerin zirvesi 1 Ağustos 2016 tarihinde Tayvan'a cumhurbaşkanı olarak seçilen Tsai Ing-wen'in uzlaşa politikaları kapsamında 400 yıllık ayrımcılık, ihmal ve zulüm için hükümet adına yerlilerden özür dilenmesi ile yaşanmıştır. Tsai Ing-wen, 1 Ağustos 2016 tarihinde Cumhurbaşkanlık ofisinde düzenlediği resmi toplantıda devletin resmi olarak tanıdığı 16 halkın temsilcisini kabul ederek bunlar karşısında özür dilemiştir ve 1 Ağustos'u *Yerli*

Halk Günü olarak ilan etmiştir. Bu esasen Doğu Asya’da müthiş bir olaydır ve özellikle Çin kültüründe marjinal bir durumdur. Bundan dolayı bugün yerli halk Tayvan yönetimince kabul edilen, hakları garanti altına **alınmış hatta Tayvan parlamentosu bünyesinde Yerel Halklar Konseyi (原住民委员会) adında resmi bir birim bulunmaktadır. Ayrıca, parlamentoda politik olarak da temsil hakkı bulunmaktadır.** Tayvan bu noktada, farklı etnik veya dini kökenden insanlara saygı gösteren ve onların dilini, dinini, kültürünü koruyan bir devlet olarak Doğu Asya’da özgün bir konumunu pekiştirmiştir. Şöyle de denebilir, Çin dili ve kültürünün egemen olduğu topraklarda Tang sülalesinden sonra ilk defa çoğulculuğu savunan bir devlet olmuştur.

Özetle, 1987 sonrası Tayvan siyasi hayatında daha aktif olarak varlık gösteren yerlilik hareketi, Tayvan kimliğini öne çıkaran Demokratik İlerleme Partisi yetkililerinin de girişimiyle daha fazla destek bulmuş durumdadır. Yerli halkın hükümette hatta kabine düzeyinde temsil edildiği, işlerinin görüldüğü, kültürlerinin yaşatılmaya çalışıldığı bir durum söz konusudur. Bu noktada çok önemli bir adım olarak, Cumhurbaşkanı Tsai Ing-wen tarafından yerli halktan geçmişe dair dilenen resmi özürdür. Bu gelişme Tayvan’daki farklıların korunması bağlamında örnek teşkil etmiştir. Şu an için Tayvan’daki demokrasi anlayışının, çoğulculuğa, farklılıklara, inançlara, kökenlere saygı durumu takdire şayan bir vaziyette olduğunu ifade etmek gerekir.

B.B: Yanılmıyorsam Tayvan’ın farklılıklara saygı ekseninde eşcinsel evliliği yasallaştıran ilk Asya ülkesi olması gibi örnekler mevcut. Ayrıca, bildiğiniz üzere Tayvan teknoloji alanında önemli adımlar atmış, modern tarımı uygulayan bir ülke konumunda. Bu iki durum hakkında bir değerlendirmeniz nedir?

A.K: Değindiğiniz gibi Tayvan bugün teknoloji alanında dünyada ismini zikrettiren çok önemli ülkelerden biridir. Tayvan 1980 öncesi başlattığı endüstrileşme girişimi ile endüstri temelli ekonomik kalkınmayı gerçekleştiren Doğu Asya’nın ‘Dört Kaplan’ından biri olmuştur. Bunun yanı sıra eğitim, kültür, sağlık alanlarındaki yatırımları ile ve halkının sosyal refahını düşünen bir ülkedir. Bugün, Doğu Asya’da değil küresel çapta kendi markaları ve high-tech denilen yüksek teknolojik ürünleriyle bilinen, tanınan önemli bir ada olmasının yanı sıra kendi siyasal kurumlarını ve bürokrasisini demokratik evrensel değerler çerçevesinde geliştiren,

şeffaf politikalar izleyen bir anlayıştadır. Bakıldığında, Çin kültüründe marjinal olarak görülen ve bugün Batı ile yükselen medeniyetlerde yaygın olan çoğulculuk temelli değerleri öne çıkartan bir bölgedir. Bu bağlamda bahsettiğiniz gibi eşcinsel evlilik gibi uç noktalara da tolerans gösteren bir yaklaşımın olduğunu vurgulamak, konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

B.B: Bir de diğer Asya ülkeleri ile iletişimde Tayvan'ın 'Yeni Güneye Doğru' politikası mevcut. Tayvan'ın yumuşak gücünün simgesi midir acaba bu politika?

A.K: Tayvan'ın bölgesinde ve dünyada görünür olabilmek için yeniliklere açık, demokratik yönetimleri tercih eden, evrensel değerlere saygılı liderler iktidar olduğu dönemlerde başlattığı '*Güneye Doğru*' politikası üzerinde durabiliriz. 2016 sonrasında DİP başkanı ve Tayvan Cumhurbaşkanı Tsai Ing-wen ile birlikte başlatılan '*Yeniden Güneye Doğru*' politikası esasında karşılıklı *know-how* ve *kazan-kazan* anlayışı doğrultusunda ekonomi ağırlıklı olduğu gibi Tayvan'ın güneyindeki ülkelerle daha yakın ilişkiler kurmayı amaçlayan bir girişim idi. Bu girişim, aynı zamanda ticaretinin Çin'e olan bağımlılığını dengelemek amacıyla de sürdürdüğü önemli bir atılımdır. Burada sadece ekonomi değil, Tayvan'ın güneydeki ülkelere nazaran fark attığı önemli noktalarda tecrübesini komşuları ile paylaşmak gibi durumunda söz konusu olduğunu unutmamak gerekir. Çünkü Tsai Ing-wen'in '*Yeniden Güneye Doğru*' politikasının içinde belli başlıklar öne çıkmaktadır: örneğin, modern tarım. Bugün Tayvan, Doğu Asya'da hatta Asya kıtasında tarımı modernize eden ve dijital sürece geçmeye başlayan örnek bir ülkedir. Keza, halk sağlığı açısından da aynı anlayıştadır. Teknoloji ve endüstriyi ileri seviyede götüren bir ada olmasından dolayı, doğal afetler ile mücadelede de deneyimli ve önde olan bir konumdadır. Eğitim açısından baktığımızda, Tayvan'ın şu an dünyadaki üniversiteler sıralaması içinde ilk yüzde bir üniversitesi ve beş yüz içinde on birden fazla üniversitesi bulunmakta ve eğitim yönünde de yükselen bir ülke profili çizmektedir.

Dolayısıyla Tayvan, bu *Yeniden Güney* politikası aracılığıyla halk sağlığı, teknoloji ve endüstri, doğal afetler ile mücadele, eğitim ve küçük ve orta büyüklükteki işletmeler alanında kendini göstermeye çalışıyor. Bu politika çerçevesinde 2016'dan sonra güneydeki ülkeler ile olan ilişkilere göz attığımızda, ticaretteki artış ile birlikte diğer alanlarda da yakın ilişkilerin kurulduğunu

görüyoruz. Özellikle erken dönemde ciddi ve sağlam ilişkiler kurduğu Yeni Zelanda ve Avustralya yanında Güney Asya'daki bütün ülkeler ile çok sıkı bir ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz.

B.B: Müsaadeniz ile Tayvan'ın küresel düzeyde tanınırlığını açmak isterim. BM düzeyinde temsil edilmesinden şu an az bir ülke tarafından tanınmasına doğru bir süreç var. Virüs sonrası Tayvan'ın mevcut dünya sistemine uyumlu yapısı ile küresel anlamda öne çıkabilme olasılığı sizce bir tartışma konusu olabilir mi?

A.K: Tayvan'ın artan ekonomik, teknolojik ve sağlık alanlarındaki belirgin tecrübe ve deneyimlerine rağmen günümüzde gerek BM nezdinde gerekse uluslararası örgütler nezdinde tanınıyor. Aksine sürekli olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nce kuşatma ve izole edilme hatta marjinalleştirilme hedefine maruz kalıyor. Fakat Covid-19 nam-ı diğer Çin Virüsü dediğimiz olayın patlak vermesinden sonra, Tayvan'ın vermiş olduğu çok başarılı salgın mücadelesi ile dikkatleri üzerinde toplamıştır. Dünya'da salgınla mücadele açısından en başarılı sonuçları elde etmiş ülke durumuna geçmiştir. Üstelik, Çin ile yakın ve sıkı ilişkileri olmasına rağmen bu salgını minimum düzeyde tutmayı başarmıştır. Elbette burada halkın sağlık anlayışı ve kendini koruma refleksinin devletin aldığı tedbirler ile uyumlu gitmesinin de etkisi vardır. Yine de Dünya Sağlık Örgütü hala Tayvan'ın gözlemci statüsünde temsil edilmesine dahi rıza göstermemektedir. Tayvan, elbette Dünya Sağlık Örgütü'ne üye olmak istemektedir. Çünkü, 24 milyona yakın insanın sağlık ve diğer durumları söz konusudur. Ne yazık ki mevcut düzen zaman zaman bu tarz başvuruları siyasi oligarşi ve rüşvetler ile engelleyebiliyor. Örneğin, Covid-19 vesilesiyle Dünya Sağlık Örgütü'nün Çin tarafınca nasıl manipüle edildiği dünya kamuoyuna ifşa olmuş durumdadır. Bu konuda medeni ülkeler ki özellikle Batı dünyası Tayvan'ın Dünya Sağlık Örgütü'ne üye olması ve katılımının önemini dillendirseler de, sonuç alacak şekilde güçlü bir desteği sunmamaktadır.

B.B: Bu noktadan hareketle ikili ilişkileri etkileyen farklı dinamikler söz konusu o zaman...

A.K: Şimdi Çin Halk Cumhuriyeti'nin BM tarafından tanınması ve Çin Cumhuriyeti'nin BM ve uluslararası arenada yalnızlaştırılması sonucunda oluşan ve gelişen iki taraf arasındaki

ilişkilere baktığımızda, aslında bu egemen ideoloji sebebiyle kesin bir farklılaşma söz konusudur. Bir tarafta Batı cephesinde yer alan Batı ile sıkı ilişkisi olan Çin Cumhuriyeti veya Tayvan, öteki yönde daha çok kendi kültürü yanında Rusya ile Batıdan ithal ettiği sosyalist ideolojiyi kendi feodal-diktatör bürokratik anlayışı ile karıştırarak Çin tarzı sosyalizmi ortaya çıkartan Çin Halk Cumhuriyeti vardır. Bu iki taraf arasında ÇHC'nin 1979 yılındaki Reform ve Açılma sürecine gelene kadar ciddi bir kültürel ilişki yoktu. Fakat, 1980 sonrasında ÇHC'deki yumuşa sürecinde, özellikle "1992 Konsensüs"ü ile başta ekonomik ilişkiler olmak üzere sosyal ve kültürel etkileşimin de hızlandığı, nicelik olarak yoğunlaştığı görülüyor. Bu süreçte, 'Tek Çin, İki Sistem' anlayışının Tayvan'daki Milliyetçi Çin tarafından da benimsenmesi akabinde ikili kültürel, eğitim ilişkileri başlamıştır. Bu sürecin çok başarılı yürütüldüğü söylenemez. Çünkü, Çin tarafının Tayvan'ı tanımaması, daha güçlü ve müreffeh bir toplum olmasını kabul etmemesi olumsuz gelişmelere sebep olmuştur. Karşılıklı hasmane tutum devam etmiştir. Özellikle, Xi Jinping iktidarının tutumu ve Tayvan'da Demokratik İlerleme Partisi'nin 2016'dan günümüze dek iktidarda kalması ile beraber Tsai Ing-wen'in tekrar cumhurbaşkanı seçilmesi gibi etkenler karşılıklı artan güvensiz tutumların sürekli gelişmesine neden olmuştur.

Tayvan'ın mevcut politikası bu noktada; statükoyu koruyarak güçlenmek ve Batı'da daha fazla destek bulabilmek için çalışmak şeklindedir. Özellikle, Amerika ve Çin arasındaki zıtlaşma, eğer sıcak çatışma ihtimaline gidilecek olursa, Amerika'nın ön cephesi olarak Tayvan'ın öne çıkabileceğini söylemek yanlış olmayabilir. Nitekim son yıllarda Amerikan Dış İşleri Bakanlığı'nın ve Amerikan hükümetinin Tayvan ile daha yakın ilişki içinde olduğunu bilmekteyiz. Tsai Ing-wen'in ikinci kez cumhurbaşkanı seçilmesi sonrasında, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın Tayvan'ı bir devlet düzeyinde görerek kutlama mesajı iletmesi deyim yerindeyse ÇHC'yi çileden çıkartmaya yetmiştir. Bunun yanı sıra Tayvanlıları da sevindirmiş bulunmaktadır.

B.B: Tayvan tarafından stratejik bir dengenin hedeflendiğini söyleyebiliriz sanırım. Peki ikili ilişkilerde bir denge mevcut mu?

A.K: Bu süreçte, Çin her ne kadar Tayvan'ı izole etmeye ve yalnızlaştırmaya çalışıyor olsa da, özellikle Demokratik İlerleme Partisi'nin başlattığı Tayvan kimliği ile dünyada tanınma çabası

veya Tayvan'ın en kötü ihtimal mevcut statüsünün korunması girişimlerinin devam ettirildiği ve bu minvalde önemli mesafeler kat edildiği söylenebilir. Fakat Xi Jinping iktidarı sonrasında Çin'in saldırganlığı ve Tayvan'a yönelik sürekli tacizleri söz konusudur. Bu süreçte, elbette dünyada değişen bir dengeden de söz etmeliyiz. Xi Jinping iktidarının saldırgan dış politika anlayışı ile Doğu Türkistan, Tibet ve özellikle Hong Kong bölgelerinde yaptığı ve yapmaya devam ettiği kendi yasalarını çiğneyen ağır insan hakları ihlalleri, hatta Doğu Türkistan'da biyolojik ve kültürel soykırım yapması Tayvanlılarda Çin korkusunu arttırmıştır. Yaşanan gelişmeler Tayvan kimliğini ve bağımsızlığını savunan kesimleri daha da haklı çıkarmanın yanında, Tayvan'daki Çin yanlısı oy oranlarının da şiddetli düşüşüne sebebiyet vermiştir. Çünkü, görünen o ki insanlar, Çin ile birleşmenin sonucu yakın gelecekte kaderlerinin önce Hong Kong, uzak gelecekte ise Doğu Türkistan ve Tibet bölgelerinde olduğu gibi zulüm, işkence ve hukuksuz uygulamalar ile yönlendirileceğine kanaat getirmişlerdir. Bu mevcut durumların hepsi esasında, Tayvan - Çin ilişkilerinin önümüzdeki günlerde daha sıcak bir sürece gireceğinin de belirtisidir. Çünkü, bir tarafta bağımsızlık yanlısı güçlü bir adayın ve diğer yanda ise Çin Komünist Partisi'nin özellikle Mao sonrası en güçlü milliyetçi ve faşist liderin hakimiyet başında olduğu durum söz konusudur. Çin'in bu noktada, Amerika ile olan kötü ilişkileri Amerika'nın Tayvan'a daha fazla destek vermesine ortam hazırlayacaktır. Özellikle, Tsai Ing-wen ikinci kez cumhurbaşkanlık makamına oturmasından sonra Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın açıktan tebrik etmesi gibi adımlar önümüzdeki süreçte çok farklı bir serüvene girileceğine işaret etmektedir.

Son olarak, Tayvan'ın Çin'e karşı kendi kozları bulunmaktadır. Özellikle Japonya ile özel ilişkilerinin yanında Güney Asya ülkeleri ve Amerika ile stratejik ilişkileri bu duruma örnek verilebilir. Çin denizindeki anlaşmazlıklarda ÇHC'yi taraf tuttan hiçbir ülke bulunmamakta, Vietnam, Malezya, Filifinler, Bruney gibi ülkeler Çin denizinde topraklarının ÇHC tarafından işgal edildiğinde neredeyse hemfikirlerdir.

B.B: Peki, Türkiye-Tayvan ilişkilerine gelecek olursak, mevcut ilişkileri tüm boyutları ile genel bir değerlendirebilir misiniz? Türkiye'de Tayvan üzerine ne düzeyde ve derinlikte araştırma yapıldığı sorusunu yöneltmek istiyorum. Akademik düzeyde

ikili araştırmaların arttırılması gerekliliği konusunda ne düşünmektesiniz?

A.K: Türkiye-Tayvan arasındaki ilişkilere bakacak olursak, 1971 öncesinde Türkiye'nin bütün resmi ve diplomatik ilişkilerinin muhatabının Tayvan yönetimi olduğu biliniyordu. Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkilerin geliştirilmesi daha sonra gerçekleşmiştir. Tayvan ile ilişkiler sürekliliğini korumak ile beraber bu ilişkiler resmiyette ticaret, kültür ataşeliği veya ofisler üzerinden devam etmiştir. Türkiye bu noktada elbette Tayvan ile ilişkileri tam olarak koparmamış fakat çok ileri düzeyde bir ilişki içerisine de girmemiştir. Ekonomik ilişkilerin yanı sıra, eğitim alanında öğrenci, akademisyen değişimi devam etmektedir.

Ankara'da Tayvan Temsilciliđi 21 Ağustos 1989 tarihinde "Taipei Ekonomi ve Kültür Ofisi" olarak kurulmuş, Temsilciliđin ismi 16 Kasım 1993 yılında "Taipei Ekonomi ve Kültür Misyonu Ankara" olarak değiştirilmiştir. 12 Kasım 1993 yılında; Türkiye Cumhuriyeti Taipei'de Türk Ekonomi Misyonunu kurmuş, 1994 yılı sonlarına doğru Temsilciliđin adını "Türkiye Cumhuriyeti Taipei Türk Ticaret Ofisi" olarak değiştirmiştir.

Ticari ilişkilere baktığımızda, 2019 yılındaki ikili ticaretin hacmi 1.358 milyar Amerikan Doları olup Tayvan'ın Türkiye'ye ihracatı 1.021 milyar, Tayvan'ın Türkiye'den ithalatı ise 336 milyon Amerikan Dolarıdır. Eğitim-kültür alanında Tayvan hükümeti Türk öğrencilerine "Çin Dili Eğitim Bursu" ve "Tayvan Bursu" fırsatı sunmaktadır. Türk Hükümeti de Tayvanlı öğrencilere burs imkanı sağlamaktadır.

Son zamanlarda ise, Çin ile olan üst düzey stratejik yakınlaşmanın Tayvan ile olan ilişkileri etkilediğini söyleyebiliriz. Fakat, Tayvan yönetimi Ankara'ya göndermiş olduğu Müslüman kökenli Büyükelçi Sayın Yaser T. H. CHENG beyin çok özverili çalışmaları ile Türk halkında çok müspet izlenimler bırakmaktadır. Tayvan temsilciliği ve Tayvanlı hayırseverler, gönüllüler Türkiye'de insani yardım alanında varlık göstermektedir. Bütün bu girişimler, ÇHC'nin Türkiye'deki çok güçlü lobicilik ağlarının engellerine rağmen sürdürülmektedir.

Elbette, Türkiye bağımsız bir devlet olarak kendi Doğu Asya politikasını geliştirirken sadece ÇHC'nin hassasiyetleri ve çıkarlarını gözetmek durumunda değildir. Bu noktada, Türkiye'nin

kendi çıkarları ve jeo-politik gelişimlerine bağlı olarak Tayvan'ın medeni dünyada var olma mücadelesine destek vermesi, Türk devlet geleneğine uygun davranış olacaktır. Tayvan'ın Türkiye üzerindeki bilgileri Türkiye'nin Tayvan'a dair bilgisi ile karşılaştırıldığında, orantısız bir durum söz konusudur. Bundan dolayı Türkiye, bölgesel araştırmalara ağırlık verme yoluna giderek Konfüçyüs çevresi ülkeler içinde çok farklı bir konumda bulunan ve alternatif olabilecek potansiyele sahip olan Tayvan'ı iyice değerlendirmelidir. Özellikle Türkiye'nin demokratik ve politik tecrübeleri iki ülke arasında bilgi akışını sağlayabilir ve iki ülke birbirini destekleyecek ve bütünleyecek şekilde temaslar geliştirebilir. Ayrıca, Çin araştırmalarına Tayvan üzerinden yürüterek daha gerçekçi bir Çin kültürü birikimine sahip olabilir.

B.B: Son olarak bütün bu söyleşimize bir ad verilmek istenirse Tayvan'a özetle nasıl bir yakıştırma yapabilirsiniz?

A.K: Bu söyleşimize bir ad vermek gerekirse şöyle denebilir; Doğu Asya'nın İncisi: TAYVAN veya Çin medeniyeti ve kültürünün yüz akı: Tayvan diyebiliriz. Bence, Doğu Asya'nın İncisi: TAYVAN demek daha yerinde olacaktır.